

NSRs forventninger til sannhets- og forsoningskommisjonen

NSR arbeidet systematisk for en sannhets- og forsoningskommisjon som skulle granske fornorskningen mot sameer, og var glad for at Stortinget vedtok å nedsette den i 2017. For NSR var det veldig viktig at kommisjonen skulle ha ressurser og muligheter til å kunne granske fornorskningen og dens konsekvenser veldig bredt, blant annet ved at alle delene av samiske samfunnet skulle få sine historier hørt. NSR var også opptatt av at kommisjonen skulle kunne identifisere måter fornorskningen virker i dagens samfunn, og at tiltakene som foreslås både skulle kunne bidra til forsoning og restituering, men også til endringer av gjeldende politikk.

I juni 2018 ble kommisjonen for å granske fornorskningsspolitikk og urett overfor sameer, kvener og norskfinner nedsatt av Stortinget, [og et mandat ble vedtatt](#). I mandatet er kommisjonens oppgave tredelt: historisk kartlegging, undersøkelse av virkningene av fornorskningsspolitikken i dag, og å foreslå tiltak for videre forsoning. NSR vedtok i en landsmøteresolusjon i 2018 en forventning om at kommisjonen tilføres tilstrekkelige ressurser for å forvalte kommisjonens omfattende mandat på en tilstrekkelig måte. I kommisjonens sammensetning er det blitt pekt på noen kritiske mangler, herunder at det sørsamiske området, som har sin helt særegne og harde historie med fornorskning og statlig politikk, ikke er representert.

NSR forventer at Sannhets og forsoningskommisjonen tar grep for å sikre at de geografiske områdene som er underrepresenterte i kommisjonen får et tilstrekkelig fokus i arbeidet. Den sørsamiske historien må granskes og bli behørig fortalt, slik at den kan tas et tilstrekkelig oppgjør med. Den sørsamiske fornorskningshistorien trenger spesielt fokus i utredningen, og for å oppnå dette må det om nødvendig gis budsjetttrammer og gjøres en utvidelse av sekretariatet. Det sørsamiske område må sette sin lit til at kyndige representanter i kommisjonen ivaretar oppmerksomheten omkring den betydelige judicielle uretten den sørsamiske reindriftskulturen har gjennomgått i mer enn 100 år.

Fremrykkingsteorien, en usann historiefortelling og den politikk og rettspraksis som har blitt ført med denne som grunnlag, må frem i lyset og problematiseres slik at den sanne historie blir fortalt.

For at forsoning skal bli et resultat av kommisjonens arbeid i sørsame-området, er det viktig at kommisjonens arbeid fører til et endret lovverk hvor reindriftens hevdvunne rettighet i rettssystemet sikres. Samerettsutvalgets arbeid, SRU2 som ble sendt på høring i 2008-2009 ligger fortsatt ubehandlet i Departementets skuffer. Dette arbeid må snarest gjenopptas og behandles i Regjering og Storting. Dette bør være en anbefaling fra kommisjonen i deres videre arbeid..

Samene som et folk, og det samiske tradisjonelle området, er idag delt av fire lands statsgrenser. Grensefastsetting er det største enkeltinngrepet mot den samiske nasjon, og både har historisk og pågående påvirkning på alle samiske områder fra det sørsamiske området til de samiske områdene i Kolahalvøya. Det har ført til omplassering av bosetningsområder, tvangsflytting, assimilering i de forskjellige nasjonene, nedbygging av institusjoner, religion og kultur og at tradisjonelle landområder og ressurser er gått tapt. Kulturelt, økonomisk og politisk samarbeid, muligheter og utvikling er vanskeliggjort og umuliggjort. Dette har også gjort den samiske nasjon mindre motstandsdyktig mot fornorskningsspolitikk, rasediskriminering

og assimileringpolitikk i de forskjellige stater. NSR har en forventning om at kommisjonen gransker også de grenseoverskridende aspektene ved fornorskningen. Dette bør gjøres i tett dialog med tilsvarende kommisjoner på svensk og finsk side.

Det samiske folk har gjennom fornorskningpolitikk blitt fratatt sine landområder, territorier og ressurser, og dermed blitt forhindret fra å utøve sine rettigheter, særlig retten til utvikling i samsvar med sine egne behov og interesser. Dette har hatt konsekvenser for mulighetene til økonomisk utvikling og deltakelse for det samiske samfunn og lagt begrensninger for handel og økonomisk vekst og samarbeid lokalt, regionalt og nasjonalt. Landområder, territorier og ressurser er ikke tilbakeført og dette må ses i sammenheng med konsekvensene av fornorskningpolitikk.

Før det kan bli forsoning må det majoritetsbefolkningen erkjenne uretten som har skjedd, og som fortsatt skjer. Sannheten må på bordet og anerkjennes. NSR har en klar forventning om at kommisjonens rapport må bidra til en nasjonal forståelse av både samisk historie og samenes situasjon i dag. Majoritetsbefolkningen behøver en innsikt i hva forskningspolitikken førte til for enkeltmennesker og samene som folk, for å kunne forstå dagens situasjon, der blant annet samehets er en stor utfordring.

NSR anser sannhets- og forsoningsrapporten som et første ledd i det som kan bli en forsoningsprosess, men det blir bare en forsoningsprosess hvis majoritetsbefolkningen er involvert. Vi kan ikke forsone oss med oss selv. Derfor har kommisjonen et ansvar for å nå ut til majoritetsbefolkningen. Dessverre ser vi at storsamfunnet i liten grad kjenner til at vi har en kommisjon.

NSR har en forventning til at kommisjonen skal ta plass i den offentlige samtalen, fordi formidlingen av sannheten er like viktig som dokumentasjonen. Det hviler også et moralsk ansvar på Stortinget, medier, museer, skolevesenet og andre institusjoner og toneangivende aktører i storsamfunnet om å ta del i formidlingen av funnene fra granskningen, bidra til å følge opp foreslåtte tiltak og til å være med i den kollektive erkjennelsen av uretten.

Konsekvensene av fornorskningen for det samiske folket har vært store og påvirker enda vår helse, identitet og kultur i dag, både som enkeltmennesker og som et folk. Dette er konsekvenser og senvirkninger som er i kjernen av kommisjonens mandat og arbeid, og som NSR er trygg på vil bli behørig berørt av kommisjonsrapporten. Fornorskningen har også ettervirkninger for majoritetsbefolkningen, som uten å velge det selv er i en situasjon av uvitenhet og har arvet et nasjonalt tankesett som ikke har tatt et endelig oppgjør med fortiden

Selv om fornorskningspolitikken ble offisielt avsluttet, er likevel mange av forskningens mekanismer fremdeles virksomme. Det gjelder alt fra fornektelse av samiske stedsnavn, diskriminering, usynliggjøring, nektelse av samisk språkbruk til innskrenking av kulturelle praksiser gjennom inngrep i naturområder som er viktige for samiske næringer.

NSR er bekymret for at de enda virksomme fornorskningmekanismene ikke vil bli gitt tilstrekkelig oppmerksomhet i kommisjonsrapporten, gitt kommisjonens mandat. NSR har en sterk forventning om at dette likevel vil bli berørt av kommisjonen i deres

rapport. Dette er også problemstillinger det også vil bli spesielt viktig å belyse i prosessen etter kommisjonsrapporten.